

УДК 345.36

**Болюта О.Б., викладач, спеціаліст вищої категорії
ВСП «Оріхівський коледж ТДАТУ»**

СТИМУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ РІВНІВ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Анотація. Стаття розкриває умови, шляхи і методи стимулювання діяльності студентів під час навчальних занять, адже ефективність засвоєння знань значно підвищиться, якщо у процесі навчання використовувати широкий спектр методів та неухильно дотримуватись педагогічних умов стимулювання навчальної діяльності студентів.

Ключові слова: «стимул», «стимулювання»; засоби стимулювання.

Постановка проблеми. В умовах стрімкого розвитку суспільства обсяг необхідних людині знань швидко зростає, тому важливого значення набуває формування умінь самостійно поповнювати знання, орієнтуватися в потоці інформації.

Щоб студенти вчилися, набували знань, умінь та різних здібностей у процесі повноцінної навчальної діяльності, її потрібно стимулювати. Зробити вибір, визначитися, ухвалити правильне рішення і діяти в потрібному напрямі допомагають стимули. У розв'язанні завдання підвищення ефективності навчального процесу важливою є проблема стимулювання діяльності студентів на заняттях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підставою є визначення педагогічних умов стимулювання навчальної діяльності студентів, аналіз ефективності різних методів стимулювання діяльності в ході проведення навчальних занять, визначити вплив експериментальної методики на результативність навчально-виховного процесу. Теоретичними джерелами дослідження стали наукові розробки вчених: Л. Виготського, О. Малихіної та С. Огірка.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності методів та педагогічних умов стимулювання діяльності студентів різних рівнів навчальних досягнень у навчально - виховному процесі, продиктовані педагогічною практикою з використанням різних методів: теоретичних (вивчення, аналіз, узагальнення і класифікація); моделювання сутності понять «стимул, стимулювання»; емпіричних (анкетування, експертне опитування); статистичних (метод

порівняння експериментальних даних з вихідними, якісний та кількісний аналіз результатів).

Виклад основного матеріалу досліджень. «Стимулювати» навчально-пізнавальну діяльність студентів у сучасному розумінні означає «підштовхувати, спонукати їх до неї, заохочувати». Оскільки зовнішні фактори виступають реальною спонукальною причиною діяльності лише за умови зустрічі потреби із ситуацією свого задоволення, то стимулювання передбачає спеціальні зусилля педагога, спрямовані на сприймання, осмислення студентом об'єктивного значення зовнішніх факторів, набуття ним особистісних смислів.

Стимули спираються на потреби і мотиви, невіддільні від них. Важливо підкреслити, що людина звичайно відчуває одночасну дію різних потреб і мотивів і чинить відповідно до найбільш сильного спонукання.

Педагогам – практикам добре відомо, що для позитивних змін фізіологічного, психологічного та особистісного стану студента є зміна соціального становища, яким може бути і відвідування навчальних занять. Це покладає велику відповідальність на викладача, котрий забезпечує не тільки умови для цих змін, а й подальший розвиток студента в удосконаленні своєї особистості за рахунок навчально-виховного процесу.

Психолого-педагогічна умова такого забезпечення - вирішення цілої низки дидактичних протиріч, їх не так і багато: найперше - зовнішні (педагогічні) та внутрішні (особистісні), що забезпечують успішність навчального процесу. Педагогічна майстерність викладача полягає в природному переводі зовнішніх педагогічних у внутрішні - психологічні протиріччя та створенні оптимальних умов для їх усвідомлення самим студентом. Це дає змогу покращити навчання студентіві завдяки свідомому просуванню від мети уроку до бажаного результату. Крім того, такий підхід дає змогу учаснику навчального процесу (кожному студентіві) сприймати себе як активного суб'єкта навчального процесу, від якого залежить якщо не все, то більшість у самовдосконаленні.

Тобто, починаючи уже з організаційного етапу заняття, важливим є формування ціннісної орієнтації колективу групи на використання всіх можливостей у самовдосконаленні та соціально-психологічні установки (готовність) до їх реалізації в умовному та реальному процесі життєдіяльності. Основа цієї роботи - актуалізація знань про духовні, моральні та матеріальні цінності людства і свого народу, що сприяє самовдосконаленню і є визначальною умовою поліпшення особистого та соціального буття. В такому разі не досить нагадувати студентам, якою буде тема заняття зараз і що відбуватиметься на ньому. Важливо, коли студенти самі визначають, що вони вже до-

сягли на даний момент і які почуття у них викликає цей рівень, чи задоволені вони собою і чи мають зупинитися на досягнутому.

Отже, основною педагогічною метою цього етапу є емоційне стимулювання позитивних почуттів аудиторії, які дадуть їй змогу зафіксувати у свідомості відповідні можливості навчальної діяльності, її цінність для подальшого самовдосконалення та готовність використовувати все можливе в цьому плані, що буде запропоноване викладачем під час вивчення.

Якщо в студента відсутня потреба у самовдосконаленні, він не відчуває себе в ролі суб'єкта пізнавальної діяльності, як провідного засобу навчання, таким чином втрачається не тільки навчально-пізнавальний інтерес, а й можливість викладача спиратися на нього у своїй роботі. В цій ситуації ефективними стають колективні форми роботи, що дають змогу студенту ототожнити себе зі студентами, у котрих переважає достатній та високий рівень навчальних досягнень, метою для яких є самовдосконалення за рахунок навчальної діяльності. Так, групова емоційно насичена відповідь студентів на запитання: «Хто ми є?» - передбачає відповідь, як оцінка своїм прагненням стати досконалими членами сучасного суспільства. Вони визначають, що їм необхідно зробити, аби досягти успіху. Це дає змогу формувати не тільки колективні та індивідуальні соціально значимі навчально-пізнавальні установки, а й відпрацьовувати логіку організаційної частини, що стає сталою навичкою сприйняття своєї ролі під час виконання студентами будь-якої справи. Підкріпленням позитивного стимулювання на цьому етапі є виконання ними завдань, які їм під силу виконати, що підтверджують у свідомості особистості наявність відповідних змін.

Ось чому стимули, які рекомендується знаходити і застосовувати викладачам, спираються на тонкі, делікатні «підштовхування» до певних дій, які виключають відкритий «тиск» і примушування.

Оволодіння навчальним матеріалом, розвиток і виховання особистості в процесі навчання відбувається лише за умови прояву її високої активності в навчально-пізнавальній діяльності. Організована діяльність, у якій людина бере участь без бажання, практично не розвиває її. Ось чому правильно кажуть: можна силою привести коня до води, але не можна присилувати його пити. І людину не можна силою змусити вбирати знання, здобувати освіту.

З метою стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів необхідно впроваджувати створення на занятті ситуації цікавості - введення в навчальний процес цікавих прикладів, експериментів, парадоксальних фактів; використання цікавих аналогій; зіставлення наукових і побутових тлумачень; створення ситуації новизни, актуальності; створення в навчальному процесі ігрових ситуацій, адже гра вже давно використовується як засіб фор-

мування інтересу до навчання; навчальні дискусії; стимулювання за допомогою аналізу життєвих ситуацій (цей метод навчання безпосередньо стимулює навчання за рахунок максимальної конкретизації знань); творчі завдання з проблемним підходом і логічним навантаженням; гру; самостійну діяльність; творче використання якісної додаткової інформації; театральну діяльність.

Дослідження показує, що інтерес стимулює діяльність у всіх його видах і на всіх етапах розвитку. І характеризується він:

1) позитивними емоціями у ставленні до своєї діяльності («Мені подобається те, що я роблю»);

2) наявністю пізнавального мотиву («Мені цікаве те, що я роблю»).

У процесі навчання дуже важливим і необхідним є забезпечення позитивних емоцій щодо навчальної діяльності, його змісту, форм і методів реалізації; до процесів сприймання, осмислення, запам'ятовування підключати внутрішні переживання.

Для вирішення цього питання існують різні прийоми: створення ситуації новизни, цікавості, переживання, подиву, бо саме вони – перший крок до формування пізнавального інтересу.

Роз'яснення значимості учіння — метод стимулювання навчально-пізнавальної діяльності з метою роз'яснення цілей, як особистих, так і суспільних. Особливо важко формувати в студентів розуміння значимості успішного навчання з усіх навчальних предметів та дисциплін. Якщо студент розуміє значення засвоєння навчальних дисциплін профілю майбутньої спеціальності, то значення засвоєння інших предметів йому слід роз'яснювати. Це суттєвий елемент формування розуміння суспільної значимості навчальної праці. Розповіді, бесіди, лекції в цьому випадку набувають характеру методів стимулювання обов'язку в учінні.

Пред'явлення навчальних вимог. Метод пред'явлення навчальних вимог до студентів визначається критеріями оцінювання знань з різних навчальних дисциплін, Положенням про організацію навчального процесу, Положенням про кредитно-модульну систему навчання. Важливо, що постановка навчальних вимог поєднується з методами привчання студентів до виконання навчальної роботи, навчальних вимог. Відсутність таких навичок призводить до появи прогалин у знаннях та неуспішності, а за ними — до негативного ставлення до навчально-пізнавальної діяльності в цілому.

Заохочення й осудження в учінні. Метод заохочення допомагає у підтримці і розвитку позитивних засад в навчальній діяльності. Головну роль відіграє оцінка за успіхи чи недоліки, але чималої ваги набуває й усне схвалення чи осуд педагога. Метод осудження є винятком у формуванні мотивів учіння.

Слушно писав з цього приводу В.О. Сухомлинський, наголошуючи, що учасник навчального процесу повинен не просто слухати і думати, а щось робити. Мислення має відображатись у діяльності, лише тоді на занятті будуть думати всі, не буде неуважних. Тому, перед вивченням нової теми, студентам можна пропонувати на самостійне опрацювання ряд питань чи виконання певних завдань, 2-3 студентам дати конкретні завдання за новою темою. Для допомоги у вивченні питання пропонується план, за яким необхідно підготуватися до відповіді, список літератури, призначити консультантів; усім іншим - підшукати цікаві питання до теми, яка буде вивчатися.

Таким чином, під час підготовки до чергового заняття і в ході його проведення створюється атмосфера здорової конкуренції, яка сприяє зростанню інтересу до предмета і бажання оволодіти знаннями, розширенню знань з даної теми.

Завдання творчого характеру. Студенти як творчі особистості розкриваються під час написання рефератів, виконання творчих робіт, у ході проектної діяльності. Саме роботи з елементами творчого наповнення є наслідком довгої і серйозної інтелектуальної праці. Адже під час підготовки до написання роботи студент опрацьовує багато літературних джерел, отримує нові знання, аналізує їх. Все це дає змогу йому проявитися як особистості, розкрити свої здібності.

Дуже важливо, щоб усі творчі роботи викладач ретельно й доброзичливо аналізував і в кожній знайшов те позитивне, що заслуговує на похвалу. Тільки в такому разі студент виявлятиме бажання вдосконалювати свої творчі вміння.

З метою створення сприятливого клімату для творчого розвитку особистості необхідно використовувати технології колективного, групового навчання.

Проблемне навчання. Проблемність повинна проходити червоною ниткою через весь процес навчання.

Проблемність, за Рубінштейном, є невід'ємною рисою пізнання; бо вона забезпечує (стимулює) розумову діяльність, заставляє розглядати предмет з усіх сторін.

Проблемне навчання реалізується через проблемну ситуацію. Цих ситуацій може бути декілька на будь-якому занятті.

Коли ж виникають проблемні ситуації? В першу чергу, коли зіставляються діаметрально протилежні точки зору, зіставляються життєві колізії (мається на увазі різне бачення однієї проблеми).

Таким чином, така ситуація на занятті, коли викладач сам ставить проблему і при цьому демонструє шляхи наукового пошуку, називається проблемним викладом матеріалу.

При цьому варто застерегти від надмірностей. Постановка проблеми завжди повинна бути педагогічно виправданою.

Слід виділити такі умови стимулювання навчальної діяльності, як: використання системи методів стимулювання навчальної діяльності і прийомів емоційного стимулювання, створення ситуації успіху в навчанні, сприятливого морально-психологічного мікроклімату, заохочення.

Умови створення сприятливого клімату для творчого розвитку студентів з різними рівнями навчальних досягнень:

1. Під час підготовки занять важливо звертатися до ефективних джерел стимулювання діяльності студентів у змісті навчального процесу.

2. Диференційовано підходити до студентів із різними рівнями навчальних досягнень.

3. Заохочувати студентів до спілкування під час проблемного викладу матеріалу, до формулювання пропозицій, висновків та узагальнень.

4. Перед студентами з більш високим рівнем навчальних досягнень, зі стійко сформованим пізнавальним інтересом постійно ставити нові, більш серйозні завдання, надихати на їх вирішення.

5. Використовувати елементи технології особистісно орієнтованого навчання, які вчать студентів: самостійно визначати мету, складати план подальшої діяльності на занятті, послідовно викладати думки, не боятися їх висловлювати, доводити свою точку зору, з повагою ставитися до думки інших.

Психологічні умови

1. Створення атмосфери доброзичливості на занятті.
2. Фактор зацікавленості студентів самим навчальним матеріалом.
3. Індивідуальний та диференційований підхід до студентів у процесі засвоєння матеріалу.

4. Оптимістичний і захоплюючий темп розповіді викладача.
5. Підготовка завдань студентам на активізацію їх творчої уваги та уяви.

6. Належний такт, самовладання і самоконтроль з боку викладача.

Важливими є методи психологічного впливу викладача на студентів.

1. Метод навіювання - опосередковане формування думки про необхідність навчання через підсвідомість студентів:

- періодичний повтор думки;
- висування вимог до бажаної емоційної реакції слухачів ("Думаю, ви зі мною погодитесь, що...");

- впевненість поведінки;
- виразне, розміряне мовлення.

2. Метод переконування - свідомий, аргументований вплив на іншу людину чи групу людей, що має за мету зміну їхніх суджень, ставлень, намірів чи рішень:

- прийом “так, але...”;
- прийом “бумерангу” (відповідь запитанням на запитання, аргументом на аргумент);
- прийом трьох “так” (правило Сократа чи прийом позитивних відповідей) - після двох стверджень, з якими людина погодилася, вона скоріше погодиться і з третім ствердженням;
- дотримання черговості аргументів: сильні-середні-найдужчі (правило Гомера);
- виявлення суперечностей в аргументах опонента.

3. Метод самопросування - відкрите пред'явлення свідчень своєї компетентності і кваліфікації для того, щоб бути гідно оціненим і завдяки цьому одержати переваги при доборі кандидатів, призначенні на посаду тощо:

- демонстрація своїх можливостей; пред'явлення підтверджень (сертифікатів, дипломів, офіційних відгуків, патентів, друкованих праць й ін.); авторитетність заяв; розкриття своїх особистих цілей; формулювання своїх запитів і умов.

4. Метод зараження - передача свого стану або ставлення іншій людині чи групі людей, які якимось чином переймають цей стан чи ставлення: висока енергетика власної поведінки;- артистизм у виконанні дій;- залучення партнерів; виконання дій, що інтригують; поступове нарощування інтенсивності дій;- індивідуалізований погляд в очі; дотик і тілесний контакт.

5. Метод пробудження імпульсу до наслідування - викликання прагнення бути подібним собі: публічна популярність; демонстрація високих зразків майстерності; пред'явлення прикладу добрості, милосердя, служіння ідеї; новаторство, особистий магнетизм; “модна” поведінка й оформлення зовнішності; заклик до наслідування.

Педагогічні умови

1. Організаційна чіткість у проведенні заняття, з'ясування навчальних, методичних та виховних цілей і завдань.
2. Раціональний розподіл навчального часу.
3. Забезпечення творчих завдань, проблемний виклад матеріалу.
4. Логічність і послідовність викладу матеріалу.
5. Включення питань на повторення раніше пройденого матеріалу, дотримання міжпредметних зв'язків.

6. Пошук ефективних методів і прийомів викладу матеріалу.

7. Використання різних видів унаочнення. Використання на заняттях розвиваючих завдань і дидактичних ігор з використанням комп'ютерних технологій.

Методичні вимоги

1. Складання чіткого плану заняття.

2. Науковість викладу матеріалу.

3. Емоційність у викладі матеріалу.

4. Запровадження різних інтерактивних методів навчання.

5. Завдання на розвиток усного і писемного мовлення учнів при розборі тексту твору.

6. Посильність домашніх завдань з літератури для учнів.

Поради викладачам: виражати подив і захоплення всім, що роблять і говорять студенти під час виконання поставлених завдань; вживати такі слова, як "молодець", "прекрасно", "добре", "відмінно", "блискуче"; не дозволяти собі критикувати особистість студента в присутності інших; оцінюючи результати діяльності студентів, знаходити позитивне, і саме на позитивному акцентувати увагу.

Сьогодні як ніколи актуальною є висока якість навчання, яка зумовлюється багатьма педагогічними чинниками. Проте найактивніша діяльність усього педагогічного колективу приречена на невдачу, якщо студенти не виявляють інтересу до навчання.

Однією із умов підвищення ефективності навчально - виховного процесу є застосування нових та удосконалення традиційних методів навчання, зокрема методу стимулювання навчальної діяльності студентів. Цей метод має й великі виховні можливості. Він сприяє підготовці молоді, майбутніх фахівців, до життя, формуванню умінь самостійно поповнювати знання, творчо розв'язувати навчальні завдання. Особливо цінним у стимулюванні навчальної діяльності є такі методи як метод емоційного стимулювання створення ситуації успіху в навчанні, заохочення.

Висновки. Розкриваючи основні поняття досліджуваної проблеми, аналізуючи ефективність різних методів стимулювання навчальної діяльності студентів, визначивши педагогічні умови стимулювання навчальної діяльності через використання методів стимулювання, які мають забезпечити розвиток та саморозвиток особистості студента як майбутнього фахівця – професіонала, обґрунтовано необхідність і важливість стимулювання. При цьому слід виходити з індивідуальних особливостей студента як суб'єкта пізнання предметної діяльності. А також необхідно пам'ятати, що засвоєння студентами структури навчальної діяльності відбувається завдяки викладачеві, який

допомагає студентам орієнтуватися в навчальному матеріалі та реалізувати план навчальної діяльності.

Дослідження не вичерпує всіх питань даної проблеми. Процес стимулювання навчальної діяльності, пізнавальних інтересів набуває важливого значення в педагогічній практиці викладача вищого навчального закладу. Під таким стимулюванням розуміється процес активізації внутрішніх рушійних сил особистості за допомогою зовнішніх об'єктивних спонукань, ефективність впливу яких залежить від соціальної та особистісної значущості стимульованої діяльності.

Бібліографічний список:

1. Артющина М.В. Групова навчальна діяльність студентів у підвищенні рівня професійної підготовки фахівців // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. – 2001. – Випуск 3. – С.96-104.
2. Занюк С. Психологія мотивації та емоцій. - Луцьк: Волинський держуніверситет, 2001. – 178 с.
3. . Зайцева І. В. Формування мотивації учіння студентів вищих економічних навчальних закладів [автореф. дис. к.п.н.: 13.00.04] / І. В. Зайцева. - Т.: Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. 2001. - 20 с.
4. Чобітько М. Г. Індивідуальність студента в особистісно-орієнтованому професійному навчанні / М. Г. Чобітько. - К.: Вісник АПН України, 2005. - № 2. - 34-42 с.
5. Артющина М. В. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: [навч. посіб.] / М. В. Артющина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін.. - К.: КНЕУ, 2008. - 336 с.
6. Зайцева І. В. Формування мотивації учіння студентів вищих економічних навчальних закладів [автореф. дис. к.п.н.: 13.00.04] / І. В. Зайцева. - Т.: Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. 2001. - 20 с.
7. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті / Г.О.Ковальчук - К.: КНЕУ, 1999. - 128 с.

Boliuta O.B. Stimulation Activity of Students of Different Educational Achievements' Levels.

Annotation. The article demonstrates the conditions, ways and methods of stimulation of students' activity during the lessons, as the effectiveness of learning process will rise greatly if the wise range of methods will be used and followed steady the pedagogical conditions of stimulating students' activity in educational process.

Key words: stimulus, stimulating, means of stimulation.